

<https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-85-26>

УДК (UDC): 37.018.43

Н. В. БОЖКО, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
e-mail: natvb@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0685-5037>
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Мета. Обґрунтування теоретико-методологічних засад, аналіз сучасних тенденцій і визначення шляхів удосконалення підготовки педагогів закладів професійної освіти до роботи, спрямованої на розвиток особистості здобувачів професійної освіти.

Методи. Аналіз наукової літератури, порівняльно-аналітичний метод, узагальнення педагогічного досвіду.

Результати. У статті розглянуто теоретико-методологічні засади та практичні аспекти підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості здобувачів освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій. Акцентовано увагу на зміні ролі педагога - від викладача знань до наставника, фасилітатора й модератора освітнього процесу, здатного створювати умови для всебічного розвитку студентів. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння сутності розвитку особистості, визначено його ключові компоненти (професійний, когнітивний, соціально-комунікативний, ціннісно-моральний, особистісно-психологічний). Представлено результати порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки педагогів, зокрема практики Німеччини, Фінляндії, Канади, Сінгапуру, Польщі та Франції. Визначено основні проблеми сучасної системи підготовки педагогічних кадрів: недостатню інтеграцію психолого-педагогічних і методичних знань, обмежений розвиток soft skills, низький рівень цифрової компетентності, слабку співпрацю з роботодавцями. Запропоновано напрями вдосконалення підготовки педагогів: запровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інноваційно-технологічного та рефлексивно-дослідницького підходів; розширення практичної складової освіти; формування системи безперервного професійного розвитку. Обґрунтовано, що ефективна підготовка педагогічних працівників є ключовою умовою формування конкурентоспроможного, соціально активного й духовно зрілого фахівця професійної освіти.

Висновки. Ефективна підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості студентів передбачає інтеграцію професійних, психолого-педагогічних і цифрових компетентностей, запровадження інноваційних технологій та формування гуманістичних цінностей. Це є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможного, відповідального й творчого фахівця сучасної професійної освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: професійна освіта, педагогічні працівники, підготовка педагогів, розвиток особистості студентів, компетентнісний підхід, soft skills, інноваційні технології навчання.

Як цитувати: Божко Н. В. Підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості студентів в умовах сьогодення. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2025. Вип. 85. С. 310-323. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-85-26>

In cites: Bozhko N. V. (2025). Preparing teachers of vocational education institutions to develop students' personalities in today's world. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (85), 310-323. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-85-26> (in Ukrainian)

Вступ

Система професійної освіти в сучасних умовах відіграє ключову роль у забезпеченні суспільства кваліфікованими фахівцями, здатними відповідати на виклики ринку праці та сприяти сталому розвитку держави. Водночас завдання закладів професійної освіти виходить далеко за межі формування виключно професійних умінь і навичок здобувачів професійної освіти. Згідно з новим Законом України «Про професійну освіту» від 21.08.2025р., педагогічні працівники закладів професійної освіти зобов'язані сприяти розвитку здібностей здобувачів професійної освіти, забезпечувати розвиток їхньої особистості, формувати ціннісні орієнтації, соціальну активність, готовність до неперервного навчання та професійної мобільності [10].

Проблема підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти до реалізації цієї складної місії набуває сьогодні особливої актуальності. Суспільство потребує педагогів нової формації, які володіють не лише професійними, а й високими особистісними та комунікативними якостями, орієнтовані на гуманістичні цінності й інноваційні технології навчання.

У науково-педагогічній літературі питання професійної підготовки педагогічних працівників розглядається в кількох взаємопов'язаних площинах: формування професійної компетентності, розвиток педагогічної майстерності, становлення педагогічної культури та готовності до інноваційної діяльності. Водночас акцент робиться на тому, що сучасний педагог закладу професійної освіти має виконувати не лише функцію транслятора знань, а й бути наставником, фасилітатором і модератором освітнього процесу, здатним створювати сприятливі умови для розкриття індивідуального потенціалу кожного здобувача освіти.

Варто зазначити, що підготовка педагогічних працівників до розвитку особистості здобувачів професійної освіти передбачає інтеграцію психолого-педагогічних, методичних та практичних аспектів. Вона має ґрунтуватися на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, що

в поєднанні із сучасними технологіями навчання дозволяють забезпечити цілісний розвиток особистості.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених підготовці педагогічних працівників закладів професійної освіти (Антонюк Л., Артемчук В., Базелюк Н., Базиль Л., Бородієнко О., Ваніна Н., Єрмоленко А., Єршова О., Закатнов Д., Іващенко М., Корчинська Н., Кравець С., Кручек В., Купрієвич В., Леу С., Лихолат О., Лузан П., Лупаренко Л., Мося І., Онищенко А., Паздрій В., Пашенко Т., Пригодій М., Пуховська Л., Радкевич, В., Радкевич, О., Сидоренко В., Субіна О., Тітова О., Харагірло В., Шевчук С., Юденкова О. та інші), залишається низка невирішених питань. Зокрема, недостатньо розкритими є такі аспекти:

- яким чином оптимально інтегрувати психолого-педагогічну, методичну та практичну складові підготовки педагогів для ефективного розвитку особистості студентів;

- які моделі та технології навчання найбільш результативно сприяють формуванню в педагогів готовності до особистісно орієнтованої та фасилітативної діяльності;

- якими є критерії та показники готовності педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості здобувачів освіти;

- як забезпечити баланс між професійною, цифровою, соціально-комунікативною й ціннісно-гуманістичною підготовкою педагогів;

- яким чином інтегрувати досвід міжнародних освітніх практик у національну систему професійної освіти з урахуванням специфіки українського освітнього простору.

Таким чином, питання вдосконалення системи підготовки педагогів закладів професійної освіти є одним із ключових завдань модернізації освітньої політики України. Саме від ефективності цієї підготовки залежить не лише якість освітнього процесу, але й рівень професійної самореалізації та конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад, аналіз сучасних тенденцій і визначення шляхів удосконалення підготовки педагогів

закладів професійної освіти до роботи, спрямованої на розвиток особистості здобувачів професійної освіти.

Методи

Об'єкт дослідження – підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти.

Предмет дослідження – підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості студентів.

Методологічну основу дослідження

Результати та обговорення

Наше дослідження базується на аналізі наукових джерел, нормативно-правових документів, освітніх стратегій України та зарубіжного досвіду організації професійної підготовки педагогів. Це дозволяє нам окреслити сучасні виклики, з якими стикаються педагоги професійної освіти, з'ясувати зміст, компоненти та умови формування їхньої готовності до розвитку особистості здобувачів освіти, а також виявити ефективні підходи, методи та освітні практики, що сприяють реалізації цього процесу.

Оскільки предметом нашого дослідження є підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти саме до розвитку особистості студентів (згідно з новим Законом «Про професійну освіту», студент – це особа, яка здобуває професійну освіту), наведемо думки науковців щодо трактування поняття «розвиток особистості».

З точки зору психології: **розвиток особистості** – це процес кількісних і якісних змін у психічних властивостях людини, формування її свідомості, самосвідомості, індивідуальних особливостей, що відбувається під впливом навчання, виховання та соціального середовища[1].

З точки зору педагогіки: **розвиток особистості** – це цілеспрямований і систематичний процес формування інтелектуальних, моральних, емоційних і вольових якостей здобувача освіти, що забезпечує його готовність до активної життєдіяльності та професійної самореалізації [17].

З точки зору філософії: **розвиток особистості** – це процес становлення

становлять системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний та гуманістичний підходи.

У процесі дослідження застосовано такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури, порівняльно-аналітичний метод, узагальнення педагогічного досвіду.

людини як суб'єкта суспільних відносин, її включення в систему цінностей, норм і ролей, формування здатності до самовизначення та відповідальності перед суспільством [15].

Комплексне визначення поняття можна представити в такому вигляді: **розвиток особистості** – багатовимірний процес, що охоплює інтелектуальну, духовну, емоційну, моральну, професійну та соціальну сфери, спрямований на становлення цілісної, гармонійної, активної і самостійної людини [9].

Заклади професійної освіти мають двоєдину місію: забезпечення студентів професійними компетентностями та створення умов для їхнього особистісного зростання. Тому діяльність педагогів у цій сфері характеризується специфічним поєднанням функцій викладача, вихователя й наставника.

Викладачі спеціальних дисциплін і майстри виробничого навчання не лише передають знання, а й формують у здобувачів освіти культуру праці, відповідальність, здатність до співпраці. Від якості цієї діяльності залежить успішність соціалізації майбутніх фахівців.

Розвиток особистості студентів закладів професійної освіти – це комплексний процес, який полягає у формуванні в молоді не лише професійних знань і навичок, а й соціально-психологічних, моральних, ціннісних та когнітивних якостей [16].

Наведемо характеристику компонентів розвитку особистості студентів закладів професійної освіти.

Розвиток особистості в закладі професійної освіти безпосередньо

пов'язаний з отриманням професії, тому доречно розглядати, як один з його компонентів, професійний розвиток.

У наукових дослідженнях професійний розвиток особистості розглядають як багатогранний процес, що містить здобуття знань, умінь та навичок, формування професійної ідентичності, а також особистісне зростання в межах певної професійної діяльності. Професійний розвиток охоплює як набуття фахових компетентностей, так і формування професійно важливих якостей, особистісної мотивації до самовдосконалення та адаптації до змін у професійній сфері [13].

Когнітивний розвиток особистості – це процес формування та вдосконалення пізнавальних здібностей людини (мислення, пам'яті, уваги, уяви, мовлення), які забезпечують її здатність до пізнання, навчання, критичного осмислення інформації та вирішення життєвих і професійних завдань [16].

Соціально-комунікативний розвиток особистості – це процес формування та вдосконалення здатності людини жити й діяти в суспільстві, що включає засвоєння соціальних норм і цінностей, розвиток

умінь співпраці, відповідальності та соціальної активності, а також оволодіння навичками ефективного спілкування, взаєморозуміння й побудови гармонійних міжособистісних відносин [17].

Ціннісно-моральний розвиток особистості – це процес формування в людини системи моральних переконань, життєвих цінностей, етичних норм і світоглядних орієнтацій, що визначають її ставлення до себе, інших людей та суспільства, а також забезпечують здатність діяти відповідально й гуманістично в різних життєвих ситуаціях [1].

Особистісно-психологічний розвиток особистості – це процес становлення та вдосконалення індивідуально-психологічних якостей людини (характеру, темпераменту, емоційно-вольової сфери, самооцінки, мотивації, здатності до саморегуляції та самореалізації), що забезпечує її цілісність, унікальність і готовність до гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем та суспільством [9].

У таблиці 1 систематизовані компоненти розвитку особистості студентів закладів професійної освіти та їх зміст.

Таблиця 1

Компоненти розвитку особистості студентів закладів професійної освіти

Table 1

Components of personality development in students of vocational education institutions

Компонент розвитку / Development component	Зміст / Contents
Професійний / Professional	Формування професійних знань, умінь і навичок; набуття практичного досвіду; адаптація до вимог ринку праці / Development of professional knowledge, skills, and abilities; acquisition of practical experience; adaptation to labor market requirements
Когнітивний / Cognitive	Розвиток критичного, логічного, аналітичного мислення; уміння самостійно здобувати знання / Development of critical, logical, and analytical thinking; ability to acquire knowledge independently
Соціально-комунікативний / Social and communicative	Навички ефективної взаємодії; робота в команді; лідерські якості; соціальна відповідальність / Effective communication skills; teamwork; leadership qualities; social responsibility
Ціннісно-моральний / Value-based and ethical	Формування трудової дисципліни, етики, громадянської позиції, патріотизму / Formation of labor discipline, ethics, civic stance, patriotism
Особистісно-психологічний / Personal and psychological	Розвиток самооцінки, емоційного інтелекту, психологічної стійкості, саморефлексії / Development of self-esteem, emotional intelligence, psychological resilience, self-reflection

Щорічно у місті Давос (Швейцарія) відбувається Всесвітній економічний форум (World Economic Forum, WEF). Це не просто міжнародна зустріч політичних лідерів, бізнесменів, науковців і

громадських діячів, а ще й платформа для визначення «навичок майбутнього», які безпосередньо впливають на освіту, підготовку кадрів та розвиток особистості людини. На форумі аналізують тенденції та

прогнозують, які вміння й компетентності будуть потрібні працівникам у найближчі роки (такий перелік надається як прогноз на перспективу кожні 5 років). Це допомагає урядам, освітнім системам та роботодавцям орієнтуватися, які якості потрібно розвивати в майбутніх фахівців, щоб вони

були конкурентоспроможними й успішними [21]. У таблиці 2 в хронологічній послідовності представлено перелік навичок, які потрібні сучасній людині, визначений на освітній платформі всесвітнього економічного форуму в Давосі.

Таблиця 2

Перелік навичок, які потрібні сучасній людині, визначений на освітній платформі всесвітнього економічного форуму в Давосі (у хронологічній послідовності) [18]

Table 2

The list of skills required for modern individuals, as defined by the educational platform of the World Economic Forum in Davos (in chronological order) [18]

ТОП-10 навичок / Top 10 skills				
2015	2020		2025	
1. Комплексне вирішення проблем / 1. Comprehensive problem solving	1. Комплексне вирішення проблем / 1. Comprehensive problem solving	-	1. Аналітичне мислення та інновації / 1. Analytical thinking and innovation	*
2. Взаємодія з оточуючими / 2. Interaction with others	2. Критичне мислення / 2. Critical thinking	↑	2. Активне навчання та навчальні стратегії / 2. Active learning and learning strategies	*
3. Уміння керувати людьми / 3. Ability to manage people	3. Креативність / 3. Creativity	↑	3. Комплексне вирішення проблем / 3. Comprehensive problem solving	↓
4. Критичне мислення / 4. Critical thinking	4. Уміння керувати людьми / 4. Ability to manage people	↓	4. Критичне мислення та аналіз / 4. Critical thinking and analysis	↓н
5. Уміння вести переговори / 5. Negotiation skills	5. Взаємодія з оточуючими / 5. Interaction with others	↓	5. Креативність, оригінальність та інноваційність / 5. Creativity, originality, and innovation	↓н
6. Контроль якості / 6. Quality control	6. Емоційний інтелект / 6. Emotional intelligence	*	6. Лідерство та соціальний вплив / 6. Leadership and social influence	↓н
7. Клієнтоорієнтовність / 7. Customer focus	7. Формування власної думки та вміння приймати рішення / 7. Forming one's own opinion and decision-making skills	↑	7. Використання технологій, моніторинг і контроль / 7. Use of technologies, monitoring, and control	*
8. Формування власної думки та вміння приймати рішення / 8. Forming one's own opinion and decision-making skills	8. Клієнтоорієнтовність / 8. Customer focus	↓	8. Дизайн технологій і програмування / 8. Technology design and programming	*
9. Уміння активно слухати / 9. Active listening skills	9. Уміння вести переговори / 9. Negotiation skills	↓	9. Стресостійкість та гнучкість / 9. Stress resistance and flexibility	↑н
10. Креативність / 10. Creativity	10. Когнітивна гнучкість / 10. Cognitive flexibility	*	10. Вміння аргументувати погляди, вирішувати проблеми, генерувати ідеї / 10. Ability to argue points of view, solve problems, generate ideas	↓н

Пояснення до таблиці 2:

«-» - позначено відсутність змін у назві навички та її позиції в порівнянні з попереднім переліком;

«↑», «↓» - позначено зміну позиції

певної навички в порівнянні з попереднім переліком;

«*» - позначено нові навички в порівнянні з попереднім переліком;

«н» - позначено зміну назви навички в порівнянні з попереднім переліком.

Аналіз хронологічної послідовності навичок, які потрібні сучасній людині (таблиця 2) демонструє зміну акцентів з більш «прикладних» професійних якостей (контроль якості, переговори, керування) на когнітивні та адаптивні здібності, які є основою для будь-якої професійної діяльності.

Перелік навичок, визначений на економічному форумі в Давосі, має прямий та системний вплив на розвиток особистості студентів закладів професійної освіти. Цей вплив проявляється в такому [5,18,21]:

- *визначення пріоритетів у навчанні* - це спонукає заклади професійної освіти адаптувати свої навчальні програми, щоб акцентувати увагу на розвитку саме цих навичок у студентів;

- *зміна методології навчання* - це передбачає впровадження активних методів навчання, таких як проблемне навчання, проєктна діяльність, симуляції, ділові ігри, які сприяють розвитку критичного мислення, креативності, лідерства та інших важливих навичок;

- *розвиток особистісних якостей* - емоційний інтелект, стресостійкість, гнучкість, вміння працювати в команді;

- *орієнтація на майбутнє* - дозволяє студентам професійної освіти більш усвідомлено підходити до навчання та саморозвитку, цілеспрямовано розвивати навички, які допоможуть їм бути успішними в майбутній кар'єрі;

- *створення конкурентоспроможних фахівців* - це підвищує їх конкурентоспроможність та шанси на успішне працевлаштування.

Перелік навичок, які потрібні сучасній людині, визначений на освітній платформі всесвітнього економічного форуму в Давосі, не просто пов'язаний з розвитком особистості, він є стратегічним дороговказом для цього розвитку. Система професійної освіти, орієнтуючись на нього, змушена відходити від моделі «технічного» навчання до моделі «цілісного формування конкурентоспроможної, адаптивної та психологічно стійкої особистості», здатної ефективно функціонувати в умовах невизначеності та швидких змін. Розвиток

цих навичок є одночасно і розвитком особистості, оскільки вони вимагають глибинних змін у способі мислення, поведінки та взаємодії зі світом.

Міжнародна практика свідчить, що формування конкурентоспроможного фахівця можливе лише за умови гармонійного розвитку його особистості. У різних країнах світу вироблені ефективні моделі професійної освіти, які поєднують здобуття професійних компетентностей із розвитком соціальних, комунікативних та ціннісних якостей здобувачів освіти [11,14].

Так, у Німеччині функціонує відома дуальна система професійної підготовки, що поєднує навчання в закладі та роботу на підприємстві. Вона сприяє формуванню у студентів відповідальності, професійної ідентичності, здатності до співпраці та самостійного прийняття рішень. Для України актуальним є поступове впровадження елементів дуальної освіти у професійну освіту з урахуванням потреб ринку праці та ресурсних можливостей регіонів [11,14].

У Фінляндії значну увагу приділяють індивідуальним освітнім траєкторіям, розвитку soft skills і психологічній підтримці студентів. Це дозволяє формувати впевненість у власних силах, здатність до самонавчання та емоційну стійкість. Українським закладам професійної освіти доцільно запозичувати практику створення центрів кар'єрного консультування та розробки індивідуальних навчальних планів для здобувачів освіти [11,14].

У Франції функціонують кампуси професій і кваліфікацій, які об'єднують професійно-освітні установи, науково-дослідні центри та підприємства різних галузей. Такі об'єднання формуються переважно в пріоритетних та інноваційних секторах регіональної й національної економіки. Тісна співпраця навчальних закладів із виробничими та сервісними компаніями забезпечує можливість стажування здобувачів освіти і сприяє ефективній передачі практичного досвіду наставниками на виробництві [11,14].

Канада демонструє ефективність компетентнісного підходу, орієнтованого на формування креативності, підприємливості, критичного мислення. Цей досвід може бути використаний в

Україні шляхом розширення змісту навчальних програм за рахунок модулів з підприємництва, фінансової грамотності та інноваційних технологій [11,14].

У Сінгапурі ключовою ідеєю професійної освіти є принцип *lifelong learning* (навчання впродовж життя). Акцент робиться на розвитку навичок майбутнього, цифрової грамотності, STEM-компетентностей. В Україні варто ширше впроваджувати онлайн-платформи, електронні ресурси та практики безперервної освіти педагогів і студентів [11,14].

Досвід Польщі засвідчує важливість партнерства закладів професійної освіти з роботодавцями та місцевими громадами. Завдяки цьому студенти отримують більше можливостей для практики, а освітні програми відповідають сучасним вимогам економіки. В Україні доцільно активніше розвивати соціальне партнерство професійної освіти з місцевими органами влади, бізнесом і громадськими організаціями [11,14].

Наведені зарубіжні приклади формування конкурентоспроможного фахівця та гармонійного розвитку його особистості можливо адаптувати до національних умов, що відображено в основних завданнях державної політики у сфері професійної освіти, а також принципах її реалізації (Закон України «Про професійну освіту», стаття 3, 2025р.) [10].

Формування конкурентоспроможного фахівця та гармонійний розвиток його особистості безпосередньо залежить від педагогічних працівників закладів професійної освіти.

Сучасна система підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти потребує оновлення, оскільки завдання освітньої галузі значно розширилися. Якщо раніше акцент робився переважно на передачі фахових знань і виробничих умінь, то сьогодні ключовим є забезпечення комплексного розвитку особистості студентів – їхніх професійних, когнітивних, соціально-комунікативних, моральних та психологічних якостей.

Проблемними аспектами сучасної системи підготовки педагогів є [4]:

- недостатня інтеграція психолого-педагогічних і методичних знань: у

багатьох програмах домінує фахова підготовка, при цьому виховний і особистісно орієнтований компоненти залишаються другорядними;

- обмежена практика формування *soft skills* у самих педагогів, що ускладнює їхню здатність розвивати ці навички у студентів;

- невисокий рівень цифрової готовності частини педагогів, що стримує застосування інноваційних технологій у навчально-виховному процесі;

- фрагментарність співпраці з роботодавцями, через що освітній процес не завжди відповідає потребам ринку праці та реаліям виробничої діяльності.

Важливим завданням сучасної освітньої політики є вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної освіти. До ключових напрямів належать [8]:

- 1) неперервна освіта педагогів – регулярні курси підвищення кваліфікації, тренінги, стажування на виробництві, участь у професійних спільнотах;

- 2) цифрова трансформація освіти – формування цифрової грамотності педагогів, інтеграція ІКТ у навчально-виховний процес, застосування електронних платформ та онлайн-ресурсів;

- 3) партнерство з роботодавцями – залучення підприємств до розробки освітніх програм, організація практики для студентів, підготовка педагогів до роботи в умовах реального виробництва;

- 4) формування педагогічної культури – виховання гуманістичних цінностей, педагогічної етики, толерантності, емпатії та комунікабельності як основи взаємодії зі студентами;

- 5) вивчення та адаптація міжнародного досвіду – інтеграція кращих світових практик у підготовку педагогів з урахуванням національних особливостей.

Удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної освіти повинно базуватися на певних теоретико-методологічних засадах [2,19].

Системний підхід - забезпечує зв'язок між підготовкою педагогів і результатами - розвитком професійних і особистісних якостей студентів, а також дає можливість коригувати окремі елементи системи в умовах змін.

Компетентнісний підхід - орієнтація на формування у педагогів сукупності компетентностей (педагогічної, методичної, психолого-педагогічної, цифрової, комунікативної, рефлексивної) дозволяє переходити від передачі знань до забезпечення здатності діяти в конкретних професійних і виховних ситуаціях.

Особистісно-орієнтований і гуманістичний підходи - мають ґрунтуватися на ідеї визнання цінності кожної людини: педагог - як фасилітатор розвитку, здобувач освіти - як суб'єкт самовизначення. Це обумовлює методики, що враховують індивідуальні освітні траєкторії, мотивацію, емоційну підтримку.

Діяльнісний (практико-орієнтований) підхід - підготовка педагогів повинна включати модулі стажувань на виробництві, практичні кейси, наставництво.

Інноваційно-технологічний підхід - педагоги повинні вміти використовувати технології не лише для передачі знань, а й для розвитку когнітивних і соціальних навичок студентів.

Рефлексивно-дослідницький підхід - сприяє неперервному професійному розвитку і адаптації практик до локального контексту.

Наведемо деякі шляхи вдосконалення підготовки педагогів закладів професійної освіти з урахуванням їх майбутньої діяльності, спрямованої на розвиток особистості здобувачів професійної освіти.

Реформа змісту підготовки. При цьому слід враховувати сучасні тенденції, що визначають зміст підготовки педагогів, а саме: цифровізація й автоматизація виробництва, що вимагає цифрової грамотності та вміння працювати з даними й онлайн-інструментами; зростання попиту на soft skills, серед яких критичне мислення, креативність, комунікація, емоційний інтелект та адаптивність; розвиток дуальної освіти й партнерства з бізнесом, що змінюють роль педагога з викладача на координатора практичної підготовки та наставника; індивідуалізація освіти через персоналізовані траєкторії, диференційоване навчання та кар'єрне консультування; глобалізація та мобільність, які потребують знання міжнародних практик і здатності адаптувати їх локально; підвищена увага до

психологічної стійкості у зв'язку з викликами сучасності, що зумовлює необхідність володіння навичками стрес-менеджменту та психологічної підтримки; екологічна й соціальна відповідальність, яка формує в педагогів цінності сталого розвитку та етичної відповідальності [6].

У зв'язку з цим за модульної структури освітніх програм можна виділити: базові (педагогіка, психологія) та фахові модулі, модулі з розвитку особистості (soft skills, емоційна компетентність), цифрові та дуальні. Запровадити міждисциплінарні курси (на кшталт «Педагогічні технології розвитку особистості», «Тьюторство і наставництво», «Психологічна підтримка молоді»).

Посилення практичної складової з елементами менторства, для того, щоб готувати педагогів не лише до навчання, але й до наставництва, кар'єрного супроводу студентів, допомоги в побудові індивідуальної освітньої траєкторії.

З цією метою можна організувати стажування та практику в реальних закладах професійної освіти, де педагоги-початківці працюють під наглядом досвідчених менторів. Це дозволить їм застосовувати методи, спрямовані на розвиток особистості, наприклад, через групові проекти, рольові ігри чи коучинг. Для формування навичок будувати діалог з різними типами студентів (обдаровані, з особливими потребами, демотивовані) та вмінь вирішувати конфліктні ситуації в групі можливо ввести тренінги з комунікації та конфліктології. Для розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів потрібні курси з мотивації команди, делегування повноважень та створення позитивного психологічного клімату [12].

Інтеграція з виробництвом та сучасними технологіями. Педагог має вміти готувати студентів до реальних умов ринку праці, який стрімко змінюється. У зв'язку з цим можна запровадити стажування майбутніх педагогів на підприємствах не лише для ознайомлення з новим обладнанням, але й для вивчення корпоративної культури, вимог до soft skills, системи адаптації молодих фахівців. Інтегрувати цифрові інструменти в підготовку педагогів, щоб вони вчилися створювати персоналізовані навчальні траєкторії, які враховують індивідуальний

розвиток особистості студентів. Розробити курси з цифрової педагогіки, де акцент зроблено на гейміфікацію та адаптивне навчання, що сприяє не лише професійним навичкам, але й формуванню стійкості, ініціативності та цифрової грамотності здобувачів [20].

Створення умов для безперервної освіти. Структурована система безперервної професійної освіти: сертифікатні програми з інноваційних технологій, психологічної підтримки, формування soft skills. Підтримка участі у науково-дослідницькій діяльності, заохочення до написання статей, участі у конференціях [7].

Питання професійного розвитку педагога професійного навчання в контексті розвитку набутих ним під час навчання та професійної діяльності компетентностей та набуття нових з урахуванням вимог сьогодення, було докладно розглянуто нами в статті [3]. Було запропоновано Щоденник професійного розвитку педагога професійного навчання, як документ, що дозволяє планувати свій професійний розвиток та окреслювати план дій, систематизувати та відстежувати основні аспекти професійного зростання. Нами також були визначені основні аспекти планування такого розвитку, а саме: визначення цілей, вибір методів та засобів розвитку, надані практичні поради щодо визначення пріоритетів у професійному розвитку, використання ресурсів та

залучення до підтримки.

Співпраця з стейкхолдерами та моніторинг ефективності підготовки студентів. Залучати роботодавців, психологів і представників громадських організацій до розробки програм підготовки, щоб забезпечити релевантність для ринку праці та суспільних потреб. Це допоможе педагогам розуміти, як професійна освіта впливає на особистісне зростання. Можна розробити критерії та індикатори готовності педагога (його професійна компетентність, педагогічна культура, здатність фасилітувати розвиток особистості, цифрова компетентність тощо) до здійснення професійної діяльності. Ввести систему зворотного зв'язку та досліджень (наприклад, опитування випускників), щоб оцінювати, наскільки підготовка педагогів впливає на результати студентів (soft skills, працевлаштування, адаптивність), розвиток їх особистості.

З огляду на наведену вище інформацію можна констатувати, що вдосконалення підготовки педагогів професійної освіти має бути системним та орієнтованим на майбутнє. Ключова мета – сформувати в них здатність бути не просто джерелом професійних знань, а архітектором освітнього середовища, яке сприяє становленню цілісної, адаптивної, соціально відповідальної та творчої особистості, здатної до навчання протягом життя.

Висновки

Проведене дослідження дозволило визначити, що ефективна підготовка педагогічних працівників закладів професійної освіти до розвитку особистості студентів потребує цілісного підходу, який поєднує професійну, психолого-педагогічну, цифрову та соціально-комунікативну складові. Педагоги мають володіти не лише фаховими знаннями, а й навичками фасилітації, наставництва, емоційної підтримки та розвитку soft skills у здобувачів освіти.

Важливими умовами є інтеграція освітніх програм із сучасними технологіями виробництва, впровадження елементів дуальної освіти, розширення співпраці з роботодавцями та впровадження системи безперервного професійного розвитку

педагогів.

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм підготовки педагогічних кадрів, розроблення курсів підвищення кваліфікації та створення методичних рекомендацій щодо розвитку особистісного потенціалу студентів закладів професійної освіти.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку критеріїв і показників готовності педагогічних працівників до розвитку особистості студентів; створення моделей підготовки педагогів із використанням цифрових освітніх технологій; дослідження впливу елементів дуальної освіти на формування особистісних якостей здобувачів;

експериментальну перевірку ефективності педагогів професійного навчання.
 програм формування soft skills у майбутніх

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Аршава, І. Ф., Носенко, Е. Л. Психологія особистості : підручник для студентів закладів вищої освіти. Дніпро: ЛПА, 2024. 500 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/1723/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>
2. Базиль, Л. Психолого-педагогічні умови кар'єрного розвитку викладачів закладів професійної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. №8(112). с.76-95. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.08/076-095> URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_8_10
3. Божко, Н. В. Планування професійного розвитку педагога професійного навчання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2024. №82. С.14-23. DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2024-82-14-23>
4. Волинець, К. І. Підготовка майбутнього педагога нової генерації в контексті ініціатив Давоського форуму з питань освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. №36(2). С. 74-79. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.369>
5. Заремба, Л. В. Розвиток м'яких навичок як фундаменту для побудови успішної кар'єри випускників закладів фахової передвищої освіти. *Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2022 року)*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С.332-334. URL: https://iod.gov.ua/content/events/37/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-problemi-civilizacinyoi-subyektivnosti-ukrayini--misiya-nauki-i-osviti_publications.pdf?1717759796.7918
6. Інноваційні методики і технології професійної освіти: практичний посібник для педагогічних працівників закладів професійної та фахової передвищої освіти / В. О. Радкевич, С. Г. Кравець, А. П. Онищенко, П. Г. Лузан, І. А. Мося, Т. М. Пашенко, О. А. Тітова, В. А. Кручек, О. О. Субіна, М. А. Пригодій, Л. А. Лупаренко, О. Л. Єршова, Д. О. Закатнов, Н. М. Ваніна; за ред. В. О. Радкевич, М. А. Пригодія. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2025. 160 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746452/1/Prakt%20posibn%20IPO_2025.pdf
7. Купрієвич, В., Паздрій, В., Антонюк, Л. Особливості організації та форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Український педагогічний журнал*. 2021. №4. С. 198-205. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-198-205>.
8. Лихолат, О. Підготовка педагога закладів професійної (професійно-технічної) освіти в інноваційних умовах. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2020. №13. С.85-101. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.13.2020.222851>
9. Лукіянчук, А. М. Психологічні основи професійного становлення та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2020. 139 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722960/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%20%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%96%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf>

10. Про професійну освіту : Закон України від 21.08.2025 р. *Урядовий кур'єр*. 2025. №196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text>
11. Радкевич, В. О., Бородієнко, О. В., Кравець, С. Г. Професійна (професійно-технічна) освіта України в контексті євроінтеграційних процесів (порівняльний аналіз із країнами Європейського Союзу) : науково-аналітичні матеріали / НАПН України, Інститут професійно-технічної освіти. Київ: ТОВ «ТРОПЕА», 2021. 32 с. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/publications/VET>
12. Радкевич, О. П. Професійний розвиток викладачів і тренерів закладів професійної освіти в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2017. № 14. С.133-139. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2017.14.133-139>
13. Сагач, О. Закономірності формування студента як суб'єкта неперервного професійного зростання. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. Том 1. Випуск 26. С.183–188. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2019-26-1.183-188>
14. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2018. 223 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711545/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF_%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96.pdf
15. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3551>
16. Фурс, О. Й. Саморегуляція освітньої діяльності та професійний розвиток здобувачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 130 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741011/1/%D0%A4%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%9E.%D0%99.%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2024.pdf
17. Ягупов, В. В. Професійний розвиток особистості фахівця: поняття, зміст та особливості. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2015. Т. 175. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2015_175_4
18. Якуб'як, О. Р., Щигельська, Г. О. Топ-10 навичок XXI ст.: динаміка в контексті глобальних змін. *Актуальні задачі сучасних технологій: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (Тернопіль, 24-25 листопада 2021 року)*. Тернопіль, 2021. С. 143-144. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36638/2/MNPK_2021v2_Yakubiak_O_R-Top_10_skills_in_the_143-144.pdf
19. Antera, S. Professional Competence of Vocational Teachers: a Conceptual Review. *Vocations and Learning*. 2021. Vol. 14. Pp. 459–479. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12186-021-09271-7>
20. Arinaitwe, Dinavence. Practices and strategies for enhancing learning through collaboration between vocational teacher training institutions and workplaces. *Empirical Research in Vocational Education and Training*. 2021. Vol. 13. Article number: 13. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40461-021-00117-z>
21. Mutohhari, Farid, Sutiman, S., Nurtanto, Muhammad, Kholifah, Nur, Samsudin, Achmad. Difficulties in Implementing 21st Century Skills Competence in Vocational Education Learning. *International Journal of Evaluation and Research in Education*. 2021. Vol. 10(4). Pp. 1229-1236. DOI: <https://doi.org/10.11591/ijere.v10i4.22028>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025

Стаття рекомендована до друку 24.11.2025

Опубліковано 30.12.2025

N. V. BOZHKO, PhD (Pedagogy),
Associate Professor of the Department of Pedagogy, Methodology, and Education Management
e-mail: natvb@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0685-5037>
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square Kharkiv, 61022, Ukraine

PREPARING TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS TO DEVELOP STUDENTS' PERSONALITIES IN TODAY'S WORLD

Purpose. Justification of theoretical and methodological foundations, analysis of current trends, and identification of ways to improve the training of vocational education teachers for work aimed at developing the personalities of vocational education students.

Methods. Analysis of scientific literature, comparative-analytical method, generalization of pedagogical experience.

Results. The article discusses the theoretical and methodological foundations and practical aspects of training teachers in vocational education institutions to develop the personalities of students in the context of modern social transformations. It focuses on the changing role of the teacher—from imparting knowledge to becoming a mentor, facilitator, and moderator of the educational process, capable of creating conditions for the comprehensive development of students. It analyzes contemporary scientific approaches to understanding the essence of personal development and identifies its key components (professional, cognitive, social-communicative, value-moral, and personal-psychological). The results of a comparative analysis of domestic and foreign experience in teacher training, in particular the practices of Germany, Finland, Canada, Singapore, Poland, and France, are presented. The main problems of the modern system of teacher training are identified: insufficient integration of psychological, pedagogical, and methodological knowledge, limited development of soft skills, low level of digital competence, and weak cooperation with employers. The following areas for improvement in teacher training are proposed: the introduction of competency-based, person-oriented, activity-based, innovative-technological, and reflective-research approaches; expansion of the practical component of education; and the formation of a system of continuous professional development. It is substantiated that effective training of teaching staff is a key condition for the formation of competitive, socially active, and spiritually mature specialists in vocational education.

Conclusions. Effective training of teaching staff at vocational education institutions for the personal development of students involves the integration of professional, psychological, pedagogical, and digital competencies, the introduction of innovative technologies, and the formation of humanistic values. This is a necessary condition for training competitive, responsible, and creative specialists in modern vocational education.

KEY WORDS: *vocational education, teaching staff, teacher training, student personal development, competency-based approach, soft skills, innovative teaching technologies.*

Conflict of interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript. Furthermore, the author has fully adhered to ethical standards, including those related to plagiarism, data falsification, and duplicate publication.

References

1. Arshava, I. F., Nosenko, E. L. (2024). Psychology of Personality: a textbook for students of higher education institutions. Dnipro: LIRA. <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/1723/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (in Ukrainian).
2. Bazyl, L. (2021). Psychological and pedagogical conditions for the career development of teachers in vocational education institutions. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 8(112), 76-95. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.08/076-095> http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_8_10 (in Ukrainian).
3. Bozhko, N. V. (2024). Planning the professional development of the vocational training teacher. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, 82, 14-23. <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2024-82-14-23> (in Ukrainian).
4. Volynets, K. (2022). Preparation future teacher of the new generation in the context of the

- initiatives davoseducation forum. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, (36 (2)), 74–79. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.369> (in Ukrainian).
5. Zarembo, L. V. (2022). Developing soft skills as a foundation for building a successful career for graduates of higher vocational education institutions. *Problems of civilizational subjectivity of Ukraine: the mission of science and education: materials of the All-Ukrainian interdisciplinary scientific and practical online conference (Kyiv, September 29 - October 1, 2022)*. Kyiv: Institute of Gifted Children of the National Academy of Sciences of Ukraine. https://iod.gov.ua/content/events/37/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-problemi-civilizacynoyi-subyektivnosti-ukrayini--misiya-nauki-i-osviti_publications.pdf?1717759796.7918 (in Ukrainian).
 6. Radkevych, V. O., Kravets, S. H., Onyshchenko, A. P., Luzan, P. H., Mosia, I. A., Pashchenko, T. M., Titova, O. A., Kruchek, V. A., Subina, O. O., Pryhodii, M. A., Luparenko, L. A., Yershova, O. L., Zakatnov, D. O., Vanina, N. M. (2025). Innovative methods and technologies in vocational education: a practical guide for teachers in vocational and pre-higher education institutions (2025) / edited by V. O. Radkevych, M. A. Prygodia. Kyiv: Institute of Professional Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746452/1/Prakt%20posibn%20IPO_2025.pdf (in Ukrainian).
 7. Kupriyevych, V., Pazdrii, V., Antoniuk, L. (2021). Features of the organization and forms of professional development of teachers of professional (vocational) education institutions. *Ukrainian Educational Journal*, (4), 198–205. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-198-205> (in Ukrainian).
 8. Lykholat, O. (2020). Training of educators of vocational (vocational and technical) institutions in the innovative conditions. *Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, (13), 85–101. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.13.2020.222851> (in Ukrainian).
 9. Lukiianchuk, A. M. (2020). Psychological foundations of professional formation and development of the personality of a future skilled worker: teaching manual. Bila Tserkva. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722960/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202020%20%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%96%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (in Ukrainian).
 10. On vocational education (2025): Law of Ukraine dated August 21, 2025. *Uriadovyi kurier*, (196). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-20#Text> (in Ukrainian).
 11. Radkevych V. O., Borodiienko O. V., Kravets S. H. (2021). Vocational (vocational and technical) education in Ukraine in the context of European integration processes (comparative analysis with European Union countries): scientific and analytical materials. Kyiv: TOV «TROPEA». <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/publications/VET> (in Ukrainian).
 12. Radkevych, O. (2017). VET teachers' and trainers' professional development in the European Union. *Scientific Herald of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Education Sciences of Ukraine. Professional Pedagogics*, 14, 133–139. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2017.14.133-139> (in Ukrainian).
 13. Sahach, O. (2019). Regularities of the formation of a student as a subject of continuous professional growth. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 1(26), 183–188. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2019-26-1.183-188> (in Ukrainian).
 14. Radkevych, V. O., Pukhovska, L. P., Borodiienko, O. V., Radkevych, O. P., Bazeliuk, N. V., Korchynska, N. M., Leu, S. O., Artemchuk, V. V. (2018). Contemporary models of vocational education and training in European Union countries: comparative experience: monograph. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711545/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF_%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96.pdf (in Ukrainian).
 15. Blikhar, V. S., Kozlovets, M. A., Horokhova, L. V., Fedorenko, V. V., Fedorenko, V. O. (2020). Philosophy: dictionary of terms and personalities. Kyiv: KVITs.

- <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3551> (in Ukrainian).
16. Furs, O. Y. (2024). Self-regulation of educational activities and professional development of applicants to vocational (vocational-technical) educational institutions: initial and methodological opportunity. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741011/1/%D0%A4%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%9E.%D0%99.%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA> 2024. pdf (in Ukrainian).
 17. Yagupov, V. V. (2015). Professional development of the specialist's personality: concept, nature and peculiarities. *Scientific notes of NaUKMA : Pedagogical , psychological sciences and social work*, 175, 22–28. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAApp_2015_175_4 (in Ukrainian).
 18. Yakubiak O. R., Shchyhelska H. O. (2021). Top 10 skills of the 21st century: dynamics in the context of global changes. *Current problems of modern technologies: materials of the X International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students (Ternopil, November 24-25, 2021)*, (pp.143-144). https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36638/2/MNPK_2021v2_Yakubiak_O_R-Top_10_skills_in_the_143-144.pdf (in Ukrainian).
 19. Antera, S. (2021). Professional Competence of Vocational Teachers: a Conceptual Review. *Vocations and Learning*, 14, 459–479. <https://doi.org/10.1007/s12186-021-09271-7>
 20. Arinaitwe, Dinavence (2021). Practices and strategies for enhancing learning through collaboration between vocational teacher training institutions and workplaces. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 13:13. <https://doi.org/10.1186/s40461-021-00117-z>
 21. Mutohhari, Farid, Sutiman, S., Nurtanto, Muhammad, Kholifah, Nur, Samsudin, Achmad. (2021). Difficulties in Implementing 21st Century Skills Competence in Vocational Education Learning. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(4), 1229-1236. <https://doi.org/10.11591/ijere.v10i4.22028>

The article was received by the editors 15.10.2025

The article is recommended for printing 24.11.2025

Published 30.12.2025